

DỰ ÁN PHÁT TRIỂN GIÁO DỤC TRUNG HỌC CƠ SỞ II VỚI CÔNG TÁC ĐỔI MỚI PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC

• PGS.TS. TÔN THÂN - TS. TRẦN ĐỨC VƯỢNG
Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục

I. **Đổi mới phương pháp dạy học (PPDH)** là một yêu cầu cấp thiết của thực tiễn giáo dục

1.1. Yêu cầu của sự phát triển kinh tế - xã hội đối với việc đào tạo nguồn nhân lực trong giai đoạn mới

Đất nước ta đang bước vào giai đoạn công nghiệp hóa, hiện đại hóa với mục tiêu đến năm 2020 sẽ cơ bản trở thành một nước công nghiệp theo hướng hiện đại. Nhân tố quyết định thắng lợi của công cuộc công nghiệp hóa, hiện đại hóa là nguồn lực con người Việt Nam được phát triển về số lượng và chất lượng trên cơ sở mặt bằng dân trí được nâng cao. Việc này cần bắt đầu từ giáo dục phổ thông. Giáo dục phổ thông phải hình thành và phát triển các năng lực chủ yếu đáp ứng yêu cầu phát triển con người Việt Nam trong thời kì công nghiệp hóa, hiện đại hóa. Đó là năng lực hành động có hiệu quả mà một trong những thành phần quan trọng là năng lực tự học, tự giải quyết vấn đề; năng lực thích ứng với những thay đổi trong thực tiễn, chủ động, linh hoạt, sáng tạo trong học tập, lao động; năng lực giao tiếp và hợp tác; năng lực tự khẳng định... PPDH truyền thụ một chiều, người học thụ động tiếp thu kiến thức do giáo viên (GV) cung cấp đã tồn tại nhiều năm nay chắc chắn không thể hình thành và phát triển được các năng lực nói trên.

1.2. Sự phát triển như vũ bão của khoa học và công nghệ với các thành tựu mới, có khả năng ứng dụng nhanh vào thực tế

Sự phát triển này làm cho kho tàng tri thức của nhân loại ngày càng phong phú, học vấn mà nhà trường phổ thông trang bị không thể thấu tóm được mọi tri thức mong muốn. Vì vậy, phải coi trọng việc dạy phương pháp, dạy cách thức tìm kiếm, chiếm lĩnh và sử dụng tri thức của loài người, trên cơ sở đó mà tiếp tục học tập suốt đời.

1.3. Xu thế hội nhập, toàn cầu hóa không

chỉ trong lĩnh vực kinh tế mà còn cả trong lĩnh vực giáo dục đòi hỏi phải đổi mới nội dung và phương pháp giáo dục

Nhiều nước trên thế giới đã có những thay đổi sâu sắc trong lĩnh vực PPDH. Tư tưởng "lấy người học làm trung tâm" đã trở thành một triết lí giáo dục được nhiều nước vận dụng. Có nhiều cách tiếp cận dạy học theo triết lí này: tiếp cận dạy học dựa trên vấn đề (Problem based learning), tiếp cận dạy học theo quá trình (Process approach), tiếp cận kiến tạo (Constructivism); tiếp cận hợp tác (Cooperative learning). Các cách tiếp cận trên có mối quan hệ chặt chẽ với các phương pháp, các kĩ thuật dạy học.

Để hội nhập quốc tế, chúng ta cũng phải đổi mới PPDH phù hợp với xu thế này.

1.4. Đặc điểm của đối tượng giáo dục đã có những thay đổi đáng kể so với thế hệ cùng lứa tuổi vài thập kỉ trước đây

Những kết quả nghiên cứu tâm - sinh lí học sinh (HS) và điều tra xã hội học gần đây cho thấy thanh thiếu niên ngày nay có những thay đổi (thay đổi có gia tốc) trong sự phát triển tâm - sinh lí. Với sự phát triển của các phương tiện truyền thông, trong bối cảnh hội nhập, mở rộng giao lưu, HS được tiếp nhận nhiều nguồn thông tin đa dạng, phong phú từ nhiều mặt của cuộc sống. HS ngày nay có hiểu biết nhiều hơn, linh hoạt và thực tế hơn so với các thế hệ cùng lứa tuổi trước đây mấy chục năm. Các em mạnh dạn hơn, tự tin hơn và mong muốn được khẳng định bản thân. Ở lứa tuổi này nảy sinh nhu cầu được lĩnh hội tri thức và phát triển kĩ năng một cách độc lập. Chỉ có đổi mới PPDH theo hướng tích cực hóa hoạt động của HS mới đáp ứng được nhu cầu này.

1.5. Chương trình và sách giáo khoa (SGK) mới ở cấp THCS đã được biên soạn theo tinh thần đổi mới PPDH và triển khai

Thực hiện trong cả nước từ năm học 2002 – 2003

Chương trình và SGK mới đòi hỏi GV phải đổi mới PPDH theo hướng tích cực hóa hoạt động của HS, phải biết cách giúp HS tự học, tự phát triển tư duy sáng tạo, tự phát hiện và giải quyết vấn đề.

Những lí do nêu trên đã chứng tỏ: đổi mới PPDH là một yêu cầu, một đòi hỏi cấp thiết của thực tiễn giáo dục.

II. Định hướng đổi mới PPDH ở trường THCS

Nghị quyết Trung ương 4 khóa VII của Đảng ta đã đề ra nhiệm vụ "đổi mới PPDH ở tất cả các cấp học, các bậc học". Nghị quyết Trung ương 2 khóa VIII nhận định: "Phương pháp giáo dục đào tạo chậm được đổi mới, chưa phát huy được tính chủ động, sáng tạo của người học" và khẳng định: "phải đổi mới phương pháp giáo dục đào tạo, khắc phục lối truyền thụ một chiều, rèn luyện thành nếp tư duy sáng tạo của người học. Từng bước áp dụng các phương pháp tiên tiến và phương tiện hiện đại vào quá trình dạy học bảo đảm điều kiện và thời gian tự học, tự nghiên cứu cho HS, nhất là sinh viên đại học".

Định hướng trên đây đã được thể chế hóa trong Luật Giáo dục (2005): *Phương pháp giáo dục phổ thông phải phát huy được tính tích cực, tự giác, chủ động, sáng tạo của HS; phù hợp với đặc trưng môn học, đặc điểm đối tượng HS, điều kiện của từng lớp học; bồi dưỡng cho HS phương pháp tự học, khả năng hợp tác; rèn luyện kĩ năng vận dụng kiến thức vào thực tiễn; tác động đến tình cảm, đem lại niềm vui, hứng thú và trách nhiệm học tập cho HS.*

Theo định hướng này, việc đổi mới PPDH ở trường THCS được cụ thể hóa thành các yêu cầu cụ thể sau:

- Dạy học tiến hành thông qua tổ chức các hoạt động học tập của HS;
- Dạy học kết hợp giữa học cá thể với học hợp tác, giữa hình thức học cá nhân với hình thức học theo nhóm;
- Dạy học thể hiện mối quan hệ tích cực giữa GV với HS, giữa HS với nhau;
- Dạy học chú trọng rèn luyện kĩ năng, tăng

cường thực hành, gắn nội dung bài học với thực tiễn cuộc sống;

- Dạy học chú trọng rèn luyện phương pháp tư duy, khả năng tự học, tự nghiên cứu; bồi dưỡng hứng thú, nhu cầu hành động và thái độ tự tin trong học tập cho HS;

- Dạy học chú trọng sử dụng có hiệu quả các thiết bị dạy học được cung cấp theo danh mục và các thiết bị do GV tự làm, đặc biệt lưu ý đến những ứng dụng của công nghệ thông tin.

III. Dự án Phát triển Giáo dục THCS II (Dự án THCS II) góp phần đẩy mạnh đổi mới PPDH

Nhận thức được tầm quan trọng và quán triệt định hướng đổi mới PPDH như đã trình bày ở trên, phát huy những kết quả đã đạt được của Dự án THCS I (Dự án Phát triển Giáo dục THCS I 1998 – 2004 đã hỗ trợ Bộ Giáo dục và Đào tạo trong việc tổ chức thiết kế lại chương trình và biên soạn lại toàn bộ SGK các lớp 6, 7, 8, 9 THCS; đã giúp GV bước đầu làm quen với PPDH mới), Dự án THCS II (2005 - 2010) tiếp tục đẩy mạnh việc đổi mới PPDH và công tác bồi dưỡng GV để PPDH tích cực, phát huy tính chủ động, sáng tạo của HS trở thành phổ biến ở tất cả các trường THCS. Đây là nhiệm vụ hết sức khó khăn vì (a) thay đổi quan điểm, thay đổi thói quen đã hình thành trong nhiều năm đối với từng GV cần có thời gian và sự kiên trì, bền bỉ; (b) vừa phải nâng cao ý thức trách nhiệm, trình độ nghiệp vụ cho GV, vừa phải có nhiều giải pháp đồng bộ như tăng cường cơ sở vật chất, thiết bị dạy học, tăng cường chất lượng và số lượng đội ngũ GV, cán bộ phụ trợ, khắc phục tình trạng GV không đồng bộ hiện nay trong các trường THCS; (c) đổi mới PPDH đòi hỏi GV phải biết sử dụng các phương tiện hiện đại, chuẩn bị thí nghiệm, thực hành..., do đó phải tiếp tục cung cấp tài liệu hướng dẫn và bồi dưỡng nâng cao trình độ chuyên môn, nghiệp vụ cho đội ngũ GV.

Để thực hiện nhiệm vụ trên, trong thời gian từ tháng 3 đến tháng 5 năm 2007, Dự án THCS II đã mời một chuyên gia trong nước và một chuyên gia quốc tế về PPDH các môn Khoa học tự nhiên cùng phối hợp thực hiện các hoạt động sau:

- Kết hợp với Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục tổ chức biên soạn các tài liệu về đổi mới PPDH cho tất cả các môn học ở cấp THCS. Các tài liệu này đã kế thừa các tài liệu về đổi mới PPDH đã có với sự trình bày cô đọng và súc tích các vấn đề lí luận, tăng cường những hướng dẫn cụ thể, thiết thực, dễ áp dụng thông qua việc giới thiệu các giáo án (kế hoạch bài học, bài soạn) minh họa đa dạng: có tiết dạy lí thuyết, có tiết luyện tập, thực hành, có tiết ôn tập, kiểm tra...

- Tổ chức quay băng hình một số tiết dạy áp dụng PPDH tích cực của GV giỏi ở một số địa phương, minh họa sinh động cho tài liệu đổi mới PPDH để GV tham khảo, học tập;

- Với sự cộng tác tích cực của chuyên gia quốc tế và chuyên gia trong nước, Dự án đã tổ chức một số hội nghị:

+ Ba hội nghị cho cán bộ quản lí và cán bộ nghiên cứu của các Vụ, Viện, Sở và Phòng Giáo dục - Đào tạo. Nội dung các hội nghị này là giới thiệu nền giáo dục tiên tiến, mô hình trường học ưu việt của Singapo;

+ Ba hội nghị tập huấn về đổi mới PPDH các môn Khoa học tự nhiên tại ba miền Bắc, Trung, Nam cho các tổ trưởng tổ Khoa học tự nhiên và một số GV giỏi các môn Khoa học tự nhiên. Tại các hội nghị tập huấn này, học viên được tiếp nhận những thông tin mới nhất về những thành tựu đổi mới PPDH của Singapo:

* Vai trò của hệ thống giáo dục trước đây và hiện nay.

* Cơ sở để đổi mới PPDH các môn Khoa học tự nhiên.

* Các ý tưởng sử dụng trong nhà trường để nâng cao hứng thú học tập của HS.

* Các PPDH chung cho các môn học: 3 tính chất của dạy học cân bằng (tính lành mạnh, tính kĩ luật, tính khái quát); 8 chữ C trong quá trình dạy học; dạy học dựa trên hoạt động; dạy học bằng trải nghiệm.

Trong các hội nghị tập huấn này, học viên được hướng dẫn trao đổi, thảo luận và trực tiếp vận dụng các kiến thức thu nhận được vào thực tế giảng dạy môn học mình đang phụ trách. Khoảng 250 học viên tham dự các lớp tập huấn

trên đã được trang bị đầy đủ kiến thức, tài liệu, đĩa hình về nội dung tập huấn để có thể trở thành cốt cán đổi mới về PPDH các môn Khoa học tự nhiên tại địa phương.

Trong thời gian tới, Dự án tiếp tục có nhiều hoạt động để đẩy mạnh đổi mới PPDH: hoàn thiện các tài liệu về đổi mới PPDH các môn học cấp THCS; tổ chức tập huấn đội ngũ cốt cán để triển khai và phát huy hiệu quả các tài liệu nói trên; mời chuyên gia quốc tế về đổi mới PPDH các môn Khoa học xã hội; bồi dưỡng GV về sử dụng thiết bị dạy học và ứng dụng công nghệ thông tin và truyền thông trong dạy học...

Khối lượng công việc còn rất lớn, nhưng dưới sự chỉ đạo sát sao của Bộ Giáo dục và Đào tạo, sự phối hợp có hiệu quả của các Cục, Vụ, Viện, các cấp quản lí giáo dục và sự ủng hộ của đông đảo GV, Dự án THCS II sẽ góp phần thực hiện thành công đổi mới PPDH ở tất cả các trường THCS trong cả nước.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2004), *Báo cáo nghiên cứu khả thi Dự án phát triển giáo dục THCS II*.
2. Nguyễn Hữu Châu (chủ biên) (2007) *Giáo dục Việt Nam những năm đầu thế kỉ XXI*. NXB Giáo dục, Hà Nội.
3. Viện Chiến lược và Chương trình Giáo dục: *Một số vấn đề về đổi mới phương pháp dạy học ở trường THCS* (tài liệu lưu hành nội bộ).

SUMMARY

The article shows that on the basis of affirming the need to renovate teaching methodology and to be well aware of the importance of renovating teaching methodology, Project of Lower Secondary Education Development II has implemented many activities effectively, thus making an active contribution to promoting the renewal of teaching methodology such as organizing the development of materials, making video clips of teaching methodology renovation and convening workshops for educational managers and providing training for teachers.